

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Frihet att lyckas” -
Progressiv pedagogik i läroplanen Lgr 11

Pär Norén

LAU690

Handledare: Klas Andersson

Examinator: Jan Strid

Rapportnummer: HT10-2490-02

Abstract

- Titel: Frihet att lyckas – Progressiv pedagogik i läroplanen Lgr 11
- Författare: Pär Norén
- Termin och år: HT 2010
- Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen
- Handledare: Klas Andersson
- Examinator: Jan Strid
- Rapportnummer: HT10-2490-02
- Nyckelord: traditionell pedagogik, progressiv pedagogik, demokratisk skola, SEBOR, Summerhill, A. S. Neill, kvalitativ textanalys, läroplan, Lgr 11

Sammanfattning

Uppsatsens forskningsproblem är om skolor som vill använda sig av progressiv pedagogik kan finna stöd för detta i den nya läroplanen Lgr 11. En form av progressiv pedagogik utarbetades av den engelska Summerhillskolans rektor A. S. Neill. Den utmanar traditionell pedagogik genom att ge elever frihet att välja vad de vill göra under sin skoltid. Genom denna frihet blir eleverna, enligt Neill, lyckliga, ansvarstagande individer som valt det de vill göra i sina liv. Skolan skall också vara demokratisk genom att elever och personal tillsammans fattar beslut. I Sverige har det funnits en numera stängd friskola kallad SEBOR som grundat sin pedagogik på dessa tankar. Uppsatsen beskriver tankar om hur en mångfald av pedagogiska metoder i friskolor kan bidra till likvärdiga skolor. Detta kontrasteras av en skoldebatt som talar för likvärdighet utifrån vilka kunskaper eleverna har. Denna motsättning skapar en intressant fråga om hur dessa synsätt kommit till uttryck i läroplanen.

Metoden är en kvalitativ klassificerande textanalys som läser läroplanen utifrån en operationalisering av Neills pedagogik som Lärande, Mål, Demokrati och Ledning. Frågeställningarna är vad som talar för respektive mot progressiva synsätt i Lgr 11. Resultaten visar att det finns delar i Lgr 11 som talar för en progressiv syn på pedagogik i Lärande och Mål med undervisningen i form av meningsfullhet och elevernas känsloupplevelser. Det som talar mot en progressiv syn på pedagogik med Lärande och Mål är att det tydligt står att elever skall ha bestämda kunskaper som skall bedömas och betygssättas i klassiska skolämnen. Demokratibegreppet i Lgr 11 möjliggör demokratiska självstyrande skolor. Ledningen av en skola måste inriktas mot de nationella målen, vilka delvis talar mot en progressiv syn, men samtidigt gynna elevinflytande, vilket talar för.

Slutsatsen är att de fasta kunskapsmålen i läroplanen inte möjliggör en progressiv demokratisk skola. Reformen av skolsystemet pågår, men kärnfrågan är om någon kan definiera vad en elev behöver kunna 20 år efter att de påbörjat sin utbildning?

Förord

Det frö som kom att bli denna uppsats såddes i februari 2007 när jag såg ett program på Kunskapskanalen om skolan Summerhill och dess grundare A. S. Neill. Programmet ställde mina tidigare förutfattade meningar om lärande, kunskap och varför vi överhuvudtaget har skolor över ända. Ett år tidigare hade jag påbörjat mina studier till att bli gymnasielärare i miljökunskap och geografi men inget jag sett eller varit med om innan hade utmanat om jag skulle bli lärare överhuvudtaget så som Neill gjorde. Genom mina kommande studier på korta lärarprogrammet hade jag ett kritiskt förhållningssätt till den frihet och den demokrati som Summerhill bygger på. Allt eftersom jag gjorde mina VFU perioder och tidvis arbetade som lärare och instruktör så började kritiken att övergå till ett intresse av att lära mig mer om skolan, pedagogiken och vad det blir av eleverna efteråt. Jag fann skolan SEBOR i Borlänge som försökt sig på denna pedagogik i Sverige och det blev inledningen till denna uppsats. Går det att undervisa som på Summerhill i Sverige? Namnet på uppsatsen "Frihet att lyckas" anknyter till både den frihet som eleverna i en demokratisk skola har och att de skall känna att de lyckas med det de väljer. Den nya läroplanen Lgr 11 är intressant att analysera eftersom den är ny och lite forskning hunnit göras på denna. Progressiv pedagogik enligt Neill är ett eftersatt område inom den pedagogiska forskningen eftersom det finns få vetenskapliga artiklar som publicerats om denna. Av dessa två skäl har uppsatsen ett mervärde till kunskapsbildningen.

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	5
1.1	DISPOSITION	6
2	DEN LIKVÄRDIGA SKOLAN	6
2.1	LÄROPLANERNA	6
2.2	FRISKOLORNA.....	9
2.3	SKOLDEBATTEN.....	10
3	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	12
4	METOD OCH MATERIAL	12
4.1	TEXTANALYSEN.....	13
5	UTBILDNINGSTEORI	14
5.1	PROGRESSIV PEDAGOGIK	14
5.2	TRADITIONELL PEDAGOGIK	14
5.3	NEILL OCH SKOLAN SUMMERHILL	16
6	OPERATIONALISERINGAR	17
6.1	LÄRANDE.....	18
6.2	MÅL.....	18
6.3	DEMOKRATI.....	19
6.4	LEDNING.....	20
6.5	RELIABILITET	20
6.6	VALIDITET	20
7	RESULTAT	21
7.1	LÄRANDE.....	21
7.2	MÅL.....	23
7.3	DEMOKRATI.....	25
7.4	LEDNING.....	26
8	SLUTSATSER	26
8.1	HUR DRAS SLUTSATSERNA?	26
8.2	SLUTSATSER	27
9	DISKUSSION	28
10	REFERENSER	29
10.1	TRYCKTA KÄLLOR	29
10.2	DAGSTIDNINGAR.....	30
10.3	WEBMATERIAL	30

Tabellförteckning

TABELL 1 GRUNDSKOLOR OCH FRISKOLOR I SVERIGE UTVECKLING 1994 TILL 2008.....	9
---	---

1 Inledning

Tänk dig en skola där eleverna får välja vad de skall lära sig, helt fritt. Där lektioner är frivilliga, där elever och lärare har lika stor rösträtt vid möten om skolan, där slutresultatet av en utbildning inte försöker styras till ett visst kunskapsinnehåll och där betyg är självvalda. I Sverige har det funnits en sådan skola. Den kallades SEBOR och låg i Borlänge, men fick sitt tillstånd indraget efter kritik från Skolverket (2007). Beslutet kom efter en tillsyn av skolan där flera brister uppenbarades och där särskilt elevinflytandet kritiserades. Skolan fick stor uppmärksamhet i media och skolans rektor blev känd för drastiska uttalanden (Rektorn tillbakavisar, 2007). Skolan beskrevs i media som att eleverna själva skulle välja vad de skulle lära sig och hur, utan traditionella klassrum och där de vuxnas uppgift var att visa att ämnen är kul (Ny pedagogik, 2006). Om skolans regler inte uppskattades av eleverna så sade rektorn Ove Raskopp att han var beredd att diskutera dessa och om 15 elever tyckte annorlunda än rektorn så skulle han ge med sig. Raskopp ville ta bort betygen helt, och heller inte ha läxor, årskurser, lov eller fasta lektionstider. Istället ville han erbjuda en öppen skola där eleverna kunde lära sig att ta ansvar och styra sitt lärande och därigenom bli motiverade och självsäkra, genom att fatta egna beslut och få stöd om de misslyckas (Friskola med disciplin, 2006). Skolan arbetade med demokrati genom att en elevchef valdes för två veckor åt gången, vilken ledde morgonsamlingar och fördelade vissa uppgifter. Demokratin innebar även att alla beslut togs genom röstning som t ex böter för nedskräpning och att alla elever och lärare skulle arbeta tillsammans i demokratisk anda och delta i alla göromål (Rektorn överraskad, 2006).

Progressiva, nytänkande undervisningsmetoder har varit och är ännu omstridda i skolan, inte bara i Sverige utan också i England, något som A. S. Neill (1992) visat med sin internatskola Summerhill. På Summerhill kan eleverna bo under terminerna och den har lockat elever från många andra länder än Storbritannien så som Japan, USA och Skandinavien. Den utmanar de rådande föreställningarna om att kunskap skulle behöva tvingas in i elever med närvaroplikt och hot om konsekvenserna av avsaknad av betyg. Summerhill vill vara en skola som passar barnen, inte forma barnen så att de passar skolan (op cit, s 9 f). Neill menar vidare att Summerhillskolan ser barn som goda, inte onda, och att barn är visa och realistiska. De kan välja själva om, när och vad de skall lära sig. De barn som gått i vanliga skolor kan ha en återhämtningstid på flera år innan de frivilligt går på lektioner igen. Så lång tid tar det att få ut den avsky som den förra skolan gav dem. Det Summerhill påstås ge alla elever är personlighet, karaktär och ofta självförtroende.

Mina egna erfarenheter av undervisning i grundskolan både på mellan- och högstadium samt på en avdelning inom Statens institutionsstyrelse är att vissa elever inte alls utvecklas till att bli kreativa och vilja lära sig av egen kraft inom en styrd ämnesskola med närvaroplikt. Många gånger kan elever vara fysiskt närvarande men sitta och dagdrömma sig bort och imitera ett lyssnande beteende istället för att faktiskt lära sig något. Min magkänsla säger också att lärande inte sker bäst på ofrivilliga lektioner, utan när lärandet blir spontant och otvunget. Dessutom känner jag mig falsk när jag kommer med milda förmaningar om betyg, eftersom jag inte tror på betyg som ett medel för att optimera inläring.

Jag menar att de styrdokument som gäller för skolan så som läroplan, skollag och kursplaner, visar möjligheter och gränser i undervisningen. I uppsatsen avgränsar jag mig till den kommande läroplanen som material för min analys. Forskningsproblemet kan beskrivas som om den nya läroplanen Lgr 11 kan ligga till grund för friskolor som vill använda sig av

progressiv pedagogik. Uppsatsen skildrar ett fall av progressiv pedagogik som legat till grund för arbetet i den numera stängda friskolan SEBOR. Kan SEBOR finna stöd för sin pedagogik i den nya läroplan som kommer att gälla? Ett antagande jag gör för att denna fråga skall vara relevant är att den nya skollagen efterlevs.

Att analysera den nya skollagen som börjar gälla den första juli 2011 och de förändringar som kan finnas i den anser jag vara en intressant undersökning i sig eftersom Skolverket (2007) baserar sitt beslut om återkallande av godkännandet av skolan SEBOR på lagtext. Men läroplanen är det dokument som skall vara levande i skolan dagligen för att ge lärarna vägledning i sitt förhållningssätt till elever och lärande och därför är den värd att studera. Därför kommer jag enbart att undersöka läroplanen, inte skollagen.

1.1 Disposition

Först i uppsatsen beskrivs begreppet den likvärdiga skolan samt en bakgrund till läroplaner generellt och till den läroplan (Lgr 11) som utgör fokus för uppsatsen. Därefter beskrivs begreppet friskolor, varav fallet SEBOR är en del. Den offentliga skoldebatten under 2010 beskrivs för att ge en annan vinkel till hur läroplanen kan förstås. Kapitlet leder fram till syfte och frågeställningar följda av metod och material. För att förtydliga metoden finns ett avsnitt om hur textanalysen görs. Därefter följer min utbildningsteoretiska utgångspunkt genom en beskrivning av progressiv pedagogik, kontrasterad mot traditionell pedagogik, samt en avslutande framställning av den progressiva pedagogen A. S. Neill och hans skola Summerhill, vilken jag anser att SEBOR varit inspirerad av. Baserade på kapitlet om Summerhill beskrivs mina operationella indikatorer av teorin, såsom progressiva synsätt på lärande, mål, demokrati och ledning tillsammans med uppsatsens reliabilitet och validitet. Dispositionen av resultatdelen följer operationaliseringen. Därefter redogör jag för vilka kriterier som underbygger mitt sätt att dra slutsatser, samt vilka slutsatser jag drar. Till sist en diskussion som sätter in uppsatsen och resultaten i ett större sammanhang.

2 Den likvärdiga skolan

Det råder delade meningar om vad som menas med en likvärdig utbildning och en likvärdig skola. Läroplanerna har varit ett instrument för att skolor inte skulle kunna undervisa om vad som helst. De är politiska och fastställer vad som menas med att ha gått i skola. Friskolorna utvecklades ur en ideologi att genom valfrihet kunna välja den utbildning vars pedagogik var bäst anpassad för att ge likvärdiga kunskaper. Skoldebatten under det senaste året har dock visat sig gå mot en syn där likvärdiga kunskaper är viktigare än skolornas frihet att få anpassa undervisningen.

2.1 Läroplanerna

I denna studie utgår jag ifrån att läroplanen är ett viktigt dokument som påverkar hur en skola organiserar verksamheten. Därför inleder jag med en historisk översikt av läroplanens framväxt. Skolverket (2004, s 27) visar att läroplanerna riktas både mot skolans huvudman

och mot skolan i sig själv. Statlig styrning fullföljs genom tillsyn, uppföljning och utvärdering.

Det finns en uttalad hierarkisk ordning mellan de olika nationella styrdokumenterna där skollag står över läroplan och gymnasieförordning vilka står över program mål som i sin tur står över kursplaner, timplaner och betygskriterier. (Skolverket 2004, s 90)

Skolverket (op cit, s 7 ff) beskriver läroplanernas framväxt som de dokument som funnits sedan medeltiden för att beskriva en utbildning, ett kursinnehåll eller den ordning som studier skulle bedrivas i. I en svensk kontext är det vi menar med läroplan det som styr mål och innehåll i en utbildning, givet de lagar som styr det offentligt finansierade utbildningssystemet.

När folkskola och realskola reformerades (ibid) och 1962 bildade grundskolan blev den första läroplanen för grundskolan Lgr 62. Den omfattade övergripande mål för skolan och kursplaner med mål, innehåll och metod för ämnena samt en timplan. Lgr 62 blev mer styrande än tidigare läroplaner för folkskola och realskola, eftersom två skolformer som verkat med olika läroplaner nu skulle bli till en. Högstadiet gav valmöjligheter för eleven att inrikta sig mot teoretiska eller praktiska studier efter grundskolan.

Lgr 62 utvecklades och omarbetades (ibid) redan efter några år om till nästa läroplan Lgr 69, som började gälla 1970. Den omfattade ett sammanhållet högstadium där alla inriktningar skulle ge möjlighet till vidare studier på gymnasieskolan. För lärarna blev den största förändringen att få mer utrymme för olika metoder i undervisningen även om innehållet i och ordningsföljden för undervisningen låg fast. Ämnenas struktur befästes av att läromedlen kom att följa kursplanerna. Kritikerna mot den sammanhållna grundskolan menade att det skulle bli för svårt att undervisa elevgrupper där variationen i förkunskaper och studieförutsättningar var stor (op cit, s 13).

1980 började Lgr 80 att gälla. I denna tredje läroplan gavs större lokalt utrymme för hur skolans övergripande mål skulle nås (op cit, s 18 f). Detta skulle konkretiseras i en lokal arbetsplan. Centraliserad detaljplanering och reglering minskade och Skolverkets företrädare Skolöverstyrelsen fick mer ansvar för att ge allmänna ramar samt att utvärdera och planera. Lärarna fick större möjlighet att välja innehåll i undervisningen då de kunskaperna elever skulle ha inte längre styrdes med samma detaljrikedom. Även om lärarnas frihet ökade så var läroplanen fortfarande snarare regelstyrd än målstyrd. Lgr 80 följdes av nuvarande Lpo 94 som var en del av en omfattande reform av utbildningssystemet i Sverige under det tidiga 1990-talet.

Eftersom Lpo 94 är den läroplan som gäller nu, samt den som gällde medan SEBOR fanns, kommer jag att beskriva denna noggrannare än tidigare styrdokument. Nordin (2010) sammanfattar förarbetet till Lpo 94, Läroplanskommitténs *Skola för bildning* (SOU 1992:94), som att målstyrningsprincipen introduceras, vilket betyder nationellt enhetliga mål för kunskaper och resultat. Dessa utvärderas med nationella prov och det är den styrning som staten har över skolan syftande till att skapa en likvärdig utbildning för alla. Sätten att nå målen definieras lokalt och detta skapar större frihet för lärare att anpassa utbildningen samtidigt som det innebär ett större ansvar.

Tio år efter att läroplanen börjat gälla framhäver Skolverket (2005) flera problem med målstyrningen. Kursplanernas struktur och innehåll upplevs av lärarna som otydliga, trots att de styr undervisningen. Tydligare kursplaner, konkreta mål och lättillgängligt språk

underlättar kommunikation av målen till elever och föräldrar. En ökad tydlighet främjar även likvärdig bedömning, rättvisare betygssättning och stöd till elever som inte når målen. Skolverkets rapport (ibid) föranledde förslag på förändringar.

Förändringarna utvecklades i betänkandet från Utredningen om mål och uppföljning i grundskolan, *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* (SOU 2007:28). Nordin (2010) tolkar detta betänkande som att förändringarna är tänkta för förbättrad kvalitet och likvärdighet. Betänkandet låg till grund för den nya läroplanen Lgr 11, som kommer att börja gälla under 2011 (Lgr 11 beskrivs utförligare i kapitlet Skoldebatten nedan för att jag vill ge den politiska bakgrunden till den kommande läroplanen). I SOU 2007:28 (s 15-23) kan man läsa att statens otydliga mål lett till bristande förståelse, otillräcklig styrning och så stora lokala skillnader att likvärdigheten ifrågasätts. Bristen kan främst åtgärdas genom att en ny läroplan sätter upp färre tydligare mål som avser ämneskunskaper och som har klara definitioner av de uttryck som återkommer i olika ämnen. Detta borgar för likvärdiga kunskaper oavsett skola. Tydligare statlig styrning uppnås inte enbart genom distinktare mål men också via ett samlat budskap i form av mål, ämnesinnehåll, kommentarer och konkreta exempel. Fler nationella prov skall styra betygssättningen i högre grad än tidigare och vid fler tillfällen.

Nordin (2010) tolkar *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* (SOU 2007:28) som att det sker en diskursiv förskjutning mot ett standardiserat och centralstyrt språkbruk samt en förskjutning av skolans uppgift från bildning i *Skola för bildning* (SOU 1992:94) till kvalitet i form av mätbar kunskap hos eleverna. Kunskap och bildning som inte mäts i nationella prov riskerar att anses som omotiverad och obefogad. Skolans styrning utsätts för en standardisering där kursplanerna skall visa hur lärare skall utföra sin undervisning för att den skall bli mer likvärdig och då samtidigt mer likriktad. Ramarna för hela utbildningssituationen ändras. Han skriver vidare att stärkt målstyrning, vilket är ett decentraliserat styrelsesätt, inte samtidigt behöver innebära stärkt statlig styrning. Statlig styrning i form av nationella prov som kunskapsbedömning står snarare i motsats till målstyrningen.

Från pedagogisk horisont kan argumenteras att flera för skolan centrala mål som meningsskapande, kunskapsbildning och fostran till aktivt medborgarskap inte på något enkelt sätt låter sig fångas med hjälp av standardiserade mätinstrument. (Nordin 2010, s 14)

Allt som ingår i en skolas uppdrag går inte att mäta utan måste upplevas. Att utveckla sunda demokratiska värden är en sådan fostrande uppgift som skolan bör ha som övergripande mål att utveckla enligt *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* (SOU 2007:28, s 17). Frågan blir då om uppföljningen av dessa mål, kanske som anonymiserade subjektiva attitydundersökningar, kommer att visa att demokratimålen fallit till föga för andra mål som mäts på individnivå i standardiserade prov?

Sammanfattningsvis kan sägas att ovanstående översikt visar att läroplanerna har varit och är viktiga dokument för politisk styrning av skolans övergripande uppdrag. Fram till idag har fem stycken läroplanen utarbetats, som alla har präglats av de reformer som svensk skola genomgått vid deras införande. Riktningen har gått från att läroplanen detaljstyr ämnesinnehållet till målstyrning där innehållet bestäms av lärarna, men läroplanen beskriver vilka kunskapskvalitéer som skall nås. Den kommande läroplanen Lgr 11 beskrivs som att ämnesinnehållet åter kommer att bli mer detaljerat och utvärdera mer av elevernas kunskaper med nationella prov. Ett problem med detta kan bli att de uppgifter och mål som inte utvärderas nationellt kan riskera att åsidosättas, t ex demokratimålen.

2.2 Friskolorna

Lindensjö och Lundgren (2000, s 100, 109) beskriver omformandet av den svenska skolan under det tidiga 1990-talet. Ansvaret för skolan decentraliserades från staten till kommunerna och verksamheten gick från att vara regelstyrd till målstyrd. Likvärdig utbildning skulle garanteras genom valfrihet för individen att välja en skola med en undervisning som är utformad och anpassad för den enskilde eleven, inte som tidigare endast genom resursfördelning till den skola där eleven gick. Valfriheten gynnades av att fristående skolformer, så kallade friskolor, fick möjlighet att få finansiering av elevernas hemkommuner. Ansökan om att starta och tillsyn av verksamma friskolor ansvarade Skolverket för.

Skolverkets (2010) statistik visar en utveckling mellan 1994 (när nuvarande läroplan Lpo 94 började gälla) och 2008 där antalet friskolor i grundskolan och antal elever i dessa har ökat (Tabell 1). Lindensjö och Lundgren (2000, s 109) menar att friskolorna debatterats mer i riksdagen än vad som kan anses motiverat av deras absoluta antal i förhållande till skolan som helhet.

	Antal grundskolor	Antal friskolor på grundskolenivå (% av antal grundskolor)	Antal elever i grundskola	Antal elever i friskolor på grundskolenivå (% av antal elever i grundskola)
1994	4900	217 (4,4 %)	904 268	13 458 (1,5 %)
2008	4755	677 (14,2 %)	929 371	86 377 (9,3 %)

Tabell 1 Grundskolor och friskolor i Sverige utveckling 1994 till 2008

Källa: Skolverket 2010

Skolverket (2005, s 27) klassificerar skolor med speciell pedagogisk inriktning som de som har utgångspunkt i Montessori, Waldorf, TEACCH eller Reggio Emiliapedagogik. 2005 hade 177 av 585 friskolor (30 %) en speciell pedagogisk inriktning (Skolverket 2010). Statistiken har förändrats efter 2005, därför går det inte att ange med större noggrannhet hur många skolor som uttalat att de har en annan pedagogik än en allmän inriktning. Skolverket hade ingen statistik för 2009 publicerad i december 2010, därför är 2008 den senaste avgränsningen.

Enligt Friskolornas riksförbund (2005) är skolans pedagogiska idé det viktigaste skälet för föräldrar att välja en friskola. De flesta friskolor har en allmän inriktning men vissa är även inriktade på speciell pedagogik eller en speciell ämnesprofil med egna ämnen och egna kursplaner. Vanligtvis följs de nationella kursplanerna och läroplanerna men med vissa undantag. Waldorfskolorna har en egen läroplan med målbeskrivningar kallad *En väg till frihet* (Waldorfskolefederationen och Waldorfförskolornas Samråd 2007). Skollagens (SFS 1985:1100) 9 kap. 2§ ger idag utrymme för friskolor att bli godkända om deras utbildning ger kunskaper och färdigheter och svarar mot de allmänna mål och värdegrund som väsentligen

motsvarar den offentliga skolan. Det nämns ingenting om att de måste ha läroplanen Lpo 94 som styrdokument, endast att det de har är motsvarande.

I Skollag för kvalitet och likvärdighet (SOU 2002:121 Bilaga 2, s 25 ff) beskrivs att redan när enhetsgrundskolan utreddes på 1960-talet fanns en positiv inställning till att just Waldorfskolor skulle få statsbidrag. Flera uttalanden under senare delen av 1900-talet beskrivs som positiva till alternativa pedagogiska inriktningar. Under 1980-talet förändrades synsättet till att det var i det allmännas intresse att ny pedagogik och nya erfarenhetsformer prövas. Under det tidiga 1990-talet började tanken om att valfrihet inom skolan höjer kvaliteten på all undervisning genom konkurrens och att det underlättar en likvärdig undervisning.

Jag menar att eftersom Waldorf har varit en etablerad och troligen väl ansedd skolform, som kunnat få statsbidrag sedan 1960-talet, har detta avspeglats i att Skollagen anpassats. Skollagen kan medge undantag till läroplanen om den ger motsvarande kunskaper och är likvärdig (op cit, s 60). Anmärkningsvärt är att ingen annan friskola på grundskolenivå än Waldorf uppges ha en egen läroplan (op cit, s 63). Exemplet med Waldorf kan ses som en möjlighet för skolor som vill utveckla en ny pedagogik att avvika från läroplanen.

Folkpartiet som idag ingår i regeringen och vars partiledare Jan Björklund innehar utbildningsministerposten uttrycker i sitt utbildningspolitiska program *Dags att sikta ännu högre* (Folkpartiet 2009, s 24) att friskolornas ökning i Sverige under 1990-talet varit en bra utveckling. De anses vara ett viktigt komplement till och utvecklande för de kommunala skolor de utsätter för konkurrens. Folkpartiet (2010) skriver vidare att en mångfald av skolor gynnar elever och föräldrar då de kan välja den bästa skolan för dem.

Sammanfattningsvis har antalet friskolor ökat sedan den nuvarande läroplanen Lpo 94 började gälla fram tills idag. Upp till 30 % av dessa har haft en speciell pedagogisk inriktning. Anledningen till att friskolor började få offentlig finansiering var att eleven och föräldrarna skulle kunna välja en skola som utifrån elevens förutsättningar gav en likvärdig utbildning. Det var en del i ett decentraliseringstänkande som försköt beslut som rör utbildning från skolväsendet till familjen. Jag antar därför att det skulle kunna finnas skäl att den nya läroplanen Lgr 11 kan uppmuntra till stor variation av pedagogiska inriktningar just för att det varit en politiskt viktigt del för att skapa en likvärdig skola för alla.

2.3 Skoldebatten

Folkpartiets partiledare och tillika utbildningsminister Jan Björklund är positiv till friskolor som sådana eftersom de leder till valfrihet och konkurrens men han är även något kritisk till dessa (Kvällens "Uppdrag granskning" 2010). Jan Björklunds skoldebatt har under 2009-2010 handlat om att begränsa vinster i friskolor (Den nya skolan 2010), att förstatliga huvudmannskapet för kommunala skolor (Vi vill 2009), att boendesegregation ligger bakom fallande resultat (Skolsegregation 2010) samt att införa lärarlegitimation (Vi inför 2010). En ökande statlig styrning av skolväsendet för att hantera brister innebär dock inte att systemet med friskolor anses felaktigt.

"Att gå tillbaka till ett system där politiker bestämmer där alla skall gå i skolan, det finns inte på kartan, tror jag."

Jan Björklund, utbildningsminister (Skolsegregation 2010)

Nuvarande utbildningsminister Jan Björklund har i motsats till att värna pedagogisk frihet hos de framväxande friskolorna uttryckt att läroplanen är det styrdokument som bestämmer vad elever skall lära sig. Han uttrycker att Waldorfskolor, som vill slippa nationella prov i årskurs tre, skall vara likvärdiga med andra skolor och därför föreskriver han att även de skall ha obligatoriska prov för att "hitta de elever som riskerar att halka efter" (Dödsstöt 2007).

"Man får inte blanda ihop en frihet i pedagogik med att man skulle kunna ha frihet att själv - bestämma vad eleverna ska lära sig. Det står i läroplanen och går inte att dribbla bort."
Jan Björklund, skolminister¹ (ibid)

Utbildningsministern (Jan Björklund presenterar 2010) beskriver själv anledningen till förändringen av den nu gällande läroplanen Lpo 94 som att den har luddiga formuleringar som uppmuntrar till många lokala beslut. Detta leder till att skolorna ser olika ut, att läroplanen har haft liten styreffekt och att lärarna har fortsatt göra som de gjorde innan läroplanen började gälla. Det har därför uppstått en diskussion om skolor är likvärdiga nationellt.

Björklund (ibid) fortsätter med att säga att förändringen till Lgr 11 innebär att den nya läroplanen skall bli tydligare formulerad och innehålla färre krav än tidigare genom att omformulera dagens många mål till ett mindre antal. Mål och kunskapskrav kommer att införas i årskurs 3, 6 och 9 samt att nya betygskriterier tas fram för åk 9. I praktiken är detta en återgång till en äldre stadiindelning. En ny lärarutbildning införs som följer denna indelning och speciallärare återinförs. Läroplanen återgår till ett centralt ämnesinnehåll som beskriver vad som skall läras ut. Den elev som inte når målen och kunskapskraven för årskurserna skall få möjlighet att reparera bristerna med stödundervisning. Den nya skollagen skall klargöra att skolan är skyldig att ge stöd och föräldrar skall få rätt att överklaga. Björklund betonar dock:

"En tydlig läroplan är ju ingen garanti för att alla når målen."
(ibid)

Hur man bedriver undervisning styr inte regeringen. Valet av pedagogisk metod styr lärarna. Björklund vill betona lärarrollens betydelse, istället för att elever skall ta ansvar för sitt eget lärande och inhämta kunskaper på egen hand. Katederundervisning behövs enligt Björklund för att stötta elever.

Historiskt sett har fristående skolor har kunnat ha egna läroplaner i mycket större utsträckning än vad som kommer att gälla och sluppit ifrån en del krav som funnits i den nationella läroplanen (ibid). Den nya läroplanen kommer att gälla för de fristående skolorna på exakt samma sätt som för de kommunala och kommer att ge mindre valfrihet för eleven då mindre krävande kurser av hobbykaraktär inte längre kan väljas.

Jag menar att utbildningspolitikens målstyrnings- och decentraliseringstanke var grundad i att synsättet att en mångfald av skolor skulle ge elever möjligheter att på olika sätt få en bra utbildning anpassad till deras individuella behov. Detta uppmuntrades än mer av friskolornas utveckling och framväxt där nya pedagogiska metoder kunde konkurrera om elevernas val av utbildning och på detta sätt skapa en likvärdig utbildning. Dessa synsätt har ett starkt stöd i den nuvarande regeringens politik. Samtidigt har den politiska skoldebatten handlat om att

¹ Jan Björklund var skolminister 2006-2007 och är nuvarande utbildningsminister från 2007

begränsa friskolors pedagogiska frihet och vinna likvärdighet i form av att elever går ur skolan med liknande kunskaper. Det finns en motsättning i dessa två synsätt som jag tycker är intressant att ha som bakgrund till att utforska vidare i hur detta kommer till uttryck i Lgr 11.

3 Syfte och frågeställningar

Studien undersöker om skolor som vill arbeta utifrån progressiv pedagogik kan finna stöd att göra detta i den nya läroplanen Lgr 11 som börjar gälla 2011. Den politik som regeringen gett uttryck för är att de är positiva till friskolor och vill uppmuntra till valfrihet och mångfald på skolområdet för att skapa en likvärdig skola för eleven. Men enligt regeringens föreslagna förändringar så är anledningen till den nya läroplanen att det skall bli en tydligare statlig styrning av skolan. Styrningen skall forma mer likvärdiga kunskaper hos eleverna än vad dagens läroplan gör. Denna konflikt gör forskningsproblemet intressant eftersom man i läroplanen kan antingen uppmuntra till större frihet eller till hårdare styrning för att skapa en likvärdig skola.

Frågeställningarna i uppsatsen blir:

Vad talar *för* att en skola kan använda progressiv pedagogik enligt Lgr 11?

Vad talar *mot* att en skola kan använda progressiv pedagogik enligt Lgr 11?

4 Metod och material

Uppsatsen skall granska kommande läroplan Lgr 11 och se om det går att finna stöd för eller avståndstagande från progressiv pedagogik. Fallet med skolan SEBOR är en konkret yttring av progressiv pedagogik i Sverige och jag vill kunna se om denna eller liknande skolor kan undervisa progressivt med en ny läroplan som grund.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11) är den femte läroplanen som funnits för grundskolan sedan den bildades 1962. Den är en förordning som utfärdats av regeringen 7 oktober 2010 med stöd i skollagen (SFS 1985:1100, 1 kap. 12§) som en kompletterande föreskrift och den kommer att börja gälla 1 juli 2011. Läroplanen har sitt huvudsakliga ursprung i kritik av tydligheten i nuvarande läroplan Lpo 94. Läroplanen Lgr 11 består av tre kapitel. Denna uppsats avgränsas till att analysera de två första ”1. Skolans värdegrund och uppdrag” samt ”2. Övergripande mål och riktlinjer”. Det tredje kapitlet beskriver kursplanerna och är till sin natur konkretiseringar av det kunskapsinnehåll som ett ämne skall innehålla. Dessa anser jag därför inte är relevanta att analysera huruvida de talar för eller mot progressiv pedagogik eftersom de inte behandlar en skola som helhet utan bara ett visst ämne inom skolan. En progressiv pedagogik är ett synsätt som måste genomsyra en hel skola inte bara ett enskilt ämne.

Jag använder en kvalitativ klassificerande textanalys enligt Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wägnerud (2007, s 237-256). Metoden är en kvalitativ textanalys eftersom den vill ta fram det huvudsakliga innehållet genom en omsorgsfull läsning av delar, helhet och kontext. Helheten anses vara något annat än summan av delarna. Läsningen går ut på att ställa frågor till texten och se om texten kan besvara dessa frågor. Metoden är klassificerande eftersom den försöker

förstå om texten är helt eller delvis för eller emot progressiv pedagogik. För att läsningen skall bli mer detaljerad behöver jag operationalisera progressiv pedagogik enligt en beskrivning av A. S. Neill nedan.

4.1 Textanalysen

Textanalysen är sättet att tolka texten. I denna studie väljer jag att ha läsa texten utifrån en operationalisering av progressiv pedagogik. Läsningen behandlar hur texten Lgr 11 uttrycker fyra operationella indikatorer och därigenom stöd eller inte för progressiv pedagogik. Det är svårt att konkretisera en kvalitativ textanalys genom att enbart operationalisera genom specifika frågor, eftersom frågan ställs, besvaras och tolkas i samma läsprocess. Därför är det av betydelse hur varje indikator passar in i eller inte passar in i texten. En användbar kontrast är också att se om texten kan tala för traditionell pedagogik istället för att tala mot progressiv. Det är en nyansskillnad som kan vara fruktbar för att komma fram till en sammanvägd analys av påståenden i texten.

Bergström och Boréus (2005, s 353) menar att med nära anknytning mellan design och perspektiv kan resultaten delvis förutsägas. Ett sätt att hantera detta är att noggrant beskriva två perspektiv och ställa dessa mot varandra i texten. Uppsatsen beskriver dels de argument som funnits från politiskt håll som borde tala för en fri syn på friskolor och dels synsättet att friskolorna borde styras upp hårdare. Den i uppsatsen valda beskrivningen gör att det inte är givet att ett visst perspektiv kommer att bli gällande i materialet.

I Esaiasson m fl (2007, s 250 f) beskrivs texttolkningsarbete som beroende av fyra faktorer. Dessa fyra är frågans karaktär, tankens klarhet, valet av tolkningsperspektiv och avståndet mellan text och uttolkare. Den första faktorn är om frågans karaktär är inriktad på ett manifest eller latent budskap. I denna uppsats vill jag studera det manifesta, uttalade budskap som Lgr 11 har om progressiv pedagogik. Vad talar för och vad talar mot? Det latent, icke uppenbara budskapet lämnar jag därhän eftersom jag vill se vilket direkt stöd en progressiv skola kan ha av att använda läroplanen.

Angående den andra faktorn om tankens klarhet menar jag att regeringen har ett intresse av att läroplanen skall gå att tolka tydligt och att de har en genomtänkt uppfattning i frågan. Förordningen om läroplanen är inte tänkt att styra vilken pedagogik som läraren använder i klassrummet (se kapitlet Skoldebatten). Men på en annan nivå innebär det att om lärarens valda pedagogik är inriktad på frihet att utveckla de kunskaper eleven vill så kommer läroplanen att vara uttalat mot detta.

Den tredje faktorn om val av tolkningsperspektiv innebär att man måste klargöra om man läser texten utifrån vad texten betyder för forskaren, för avsändaren eller för mottagarna. Mitt perspektiv är vad Lgr 11 betyder för mig som forskare. Regeringens perspektiv respektive skolväsendets perspektiv skulle generera två andra intressanta undersökningar men ligger utanför den avgränsning uppsatsen har.

Den fjärde och sista faktorn i textanalysen är avståndet mellan text och uttolkare. Jag menar att jag som blivande lärare genom min VFU och arbete på skolor har satt mig in i hur läroplanen används av lärare och rektorer på skolor. Progressiv pedagogik har jag själv inte upplevt vare sig genom att ha varit elev i eller arbetat på en skola med denna pedagogik. Detta

skapar ett avstånd som kan påverka reliabiliteten i uppsatsen. Genom att använda citat anser jag att det personberoende avståndet minskar i tolkningen av texten.

I uppsatsen kommer läroplanen att läsas utifrån hur en skola med progressiva pedagoger kan tolka den enligt operationaliseringarna. Citaten kommer att förstås som om de talar för eller mot progressiv pedagogik. Vid vissa citat kontrasteras dessa mot en tolkning av en traditionell pedagog.

5 Utbildningsteori

Den progressiva utbildningsteori som beskrivs i denna uppsats utmanar traditionell pedagogik. Progressiv pedagogik är det begrepp jag använder för att beskriva pedagogik som vill utmana, utveckla och förändra rådande utbildningssystem. Traditionell pedagogik är det sätt att organisera undervisning som jag anser är normen just nu i Sverige 2011. A. S. Neill är en progressiv pedagog som jag anser inspirerat SEBOR. Därför väljer jag hans beskrivningar av Summerhill som definition på progressiv pedagogik i denna uppsats.

5.1 Progressiv pedagogik

En av de mest kända progressiva pedagogerna är John Dewey (1916/1999) vars syn på utbildning kan sammanfattas som ett starkt samband mellan demokrati och undervisning (op cit, s 127). Betydelsen av elevens känsla av meningsfullhet i en undervisningssituation framhävs (op cit, s 65). Utbildning är en rekonstruktion av elevens egna erfarenheter som fördjupar mening och förstärker förmågan att styra senare erfarenheters riktning. Utbildning innebär även en ökad förmåga att se samband och hantera nya situationer (op cit, s 117).

Broady (1981/1998, s 36) skriver att med progressiv pedagogik menar han individualiserad undervisning som utgår från elevernas erfarenheter, inte från ett givet innehåll. Vidare betonas samarbetsträning, projektorganisering och konstnärligt skapande. Efter andra världskriget innebar progressiva tankar i en svensk kontext hur undervisningen kunde motiveras med hänsyn till individens behov, psykologi, demokratiska ideal och nytta.

I litteraturen kan progressiv pedagogik även kallas för progressiv utbildning, demokratisk utbildning och i engelsk litteratur för "Free Schooling". Jag beskriver inte skillnader mellan dessa begrepp i uppsatsen, men understryker att min syn och beskrivning av progressiv pedagogik omfattar eleven i centrum, frivillighet i undervisningen, demokratiskt beslutsfattande på skolnivå och självstyre av skolan.

5.2 Traditionell pedagogik

För att beskriva traditionell pedagogik hämtar jag inspiration från Broady (1981/1998) och Robinson (2006, 2010a, 2010b). Med traditionell pedagogik menar jag en skola som är lärarcentrerad. Med lärarcentrerad menar jag att eleverna presenteras med ett bestämt kunskapsinnehåll som skall förmedlas av läraren. Timplaner, kursplaner och läroplaner styr och avgränsar skolans arbete. Alla elever skall tillhöra en klass, en årskurs och de är utbytbara

mot en annan elev i en annan klass. Utbildningen syftar till att lära ut rätta svar till eleverna på frågor som skall besvaras individuellt där läraren redan vet svaret. Vidare skall eleverna underkasta sig lärarens auktoritet genom att visa närvaro och uppmärksamhet samt kunna vänta på sin tur. De skall uppföra sig enligt givna regler och uttalade normer samt be om lov för att få lämna klassrummet. Intelligens är lika med akademisk intelligens och höga betyg är lika med framgång i livet. Kunskap anses vara mätbar och jämförbar med hjälp av standardiserade prov samt att den skall vara uppdelad i ämnen. Utbildning i dessa ämnen avgränsas av lektioner men individuella hemläxor är samtidigt nödvändiga för inläring.

Ken Robinson (2010b) beskriver i "Changing Education Paradigms" en bild av hur han anser att utbildningssystemet borde vara utformat för att kunna hantera en osäker framtid i ett post-industriellt samhälle. Systemet borde uppmuntra till att utveckla divergent tänkande som är en grundläggande kapacitet för att skapa kreativitet. Kreativitet anses vara drivkraften i det ekonomiska systemet och viktigt för att lösa framtida problem för både individer och samhälle. Divergent tänkande definieras som förmågan att tolka frågor på flera sätt och att se flera möjliga svar på frågeställningar. Kreativitet definieras som en process där originella idéer av värde skapas. Dagens utbildning är utformad för ett industrisamhälle där förmannen (läs läraren) inte skall ifrågasättas. Systemet uppmuntrar inte till divergent tänkande och kreativitet, utan man sätter mätbarhet och standardiserad kunskap främst. Läraren ställer frågor som han eller hon redan vet svaret på. Denna pedagogik lär elever att det finns rätta och felaktiga svar på frågor och minskar deras divergenta tänkande. Att bryta med den traditionella pedagogiken är inte bara önskvärt utan nödvändigt för att individer skall kunna ta plats i framtidens ekonomier och inte falla ur utbildningssystemet.

Robinson verkar samtycka med A. S. Neill när den senare ger sin syn på kreativitet genom följande citat:

Creators learn what they want to learn in order to have the tools that their originality and genius demand. We do not know how much creation is killed in the classroom with this emphasis on learning.

A. S. Neill (1992, s 108)

Neill säger att kreativa människor lär sig det de vill för att få det som deras personlighet kräver. Med att fokusera på (ofrivillig) inläring i klassrum så kan stora mängder kreativitet gå förlorad. Detta sker genom att gynna passivitet istället för att uppmuntra ansvarstagande för egen inläring.

Robinsons och Neills uttalanden går att kontrastera med ett svenskt exempel. Angående kreativitet beskriver utbildningsminister Jan Björklund:

"Jag tror att verkligt kritiskt tänkande och verklig kreativitet kommer utav en kunskapsskola. [...] I lugn och ro man lär sig kunskaper så kan elever också utveckla hög grad av kreativitet."

Jan Björklund, utbildningsminister (Utfrågningen: Folkpartiet 2010)

Synsätten på divergent tänkande, kritiskt tänkande och kreativitet verkar gå i två spår dels Broadys, Robinsons och Neills syn på att skolans organisation och lärarens roll borde omformuleras till att uppmuntra ifrågasättande och dels Björklunds syn där väldefinierade och utvärderade kunskaper leder till kritiskt tänkande och kreativitet.

5.3 Neill och skolan Summerhill

A. S. Neill beskriver (1992, s 251) att svenskar kom i stora sällskap för att höra honom tala om frihet i skolundervisningen, så även lärare. Samtidigt fungerade skolorna som fabriker vilka producerade elever som klarar prov. En svensk lärare kommenterade att en av anledningarna till att ingen gör något åt skolfabrikerna var att de som kontrollerar skolutbildningen inte kom till Neills föreläsningar.

Neill ville (op cit, s 8-15) med sin internatskola Summerhill redan 1921 genomföra utbildning som skulle forma barn till både individer och samhällsmedborgare. I en vanlig skola är lydnad en dygd som gör att få kan utmana auktoriteter senare i livet. Summerhill började som en experimentell skola men blev en demonstrationsskola, en demokratisk skola som visar att frihet fungerar. Huvudidén är att göra så att skolan passar barnet, inte tvärt om. Eleven är i centrum för skolan, inte läraren. Man skulle bryta mot att ta för givet att vuxna vet vad ett barn skall vara och hur ett barn skall lära sig. Frihet för barnen skulle vara frihet att vara sig själva. För att kunna göra detta så skulle de vuxna ta avstånd från all disciplin, riktning, förslag, moralisk uppfostran och religiös undervisning. Det skolan uppnår med detta är att eleverna blir lyckliga.

Lektioner i alla ämnen finns men bara för lärarna. Neill utvecklar (op cit, s 101-108) sina tankar om lektioner. Elever kan välja om de skall gå på dem eller inte och de är inte segregerade efter ålder. Tanken bakom detta är att lektioner inte spelar roll så länge som eleven inte vill lära sig. Lektionerna är inte anpassade efter någon särskilt metod. Det behövs inte. När eleven vill lära sig så kommer de att lära sig oavsett hur lektionerna är utformade.

Känslor hos ett barn är oändligt mycket viktigare än dess intellektuella utveckling (ibid). Ignorerar man som lärare känslorna så kommer eleven att bli utlämnade åt influenser utifrån så som TV och tidskrifter vilka inriktas på en låg mental ålder. Känslorna är ofta direkt kopplade till lek, ett barn som har frihet leker, ibland i flera år, men när tiden är mogen så kommer de elever som är intresserade att klara de krav som det övriga utbildningssystemet ställer på dem att studera för att få ”slutbetyg” (min översättning av ”government exams”). Ibland tar det bara två år för fria barn att behärska det som för disciplinerade barn tar åtta år. Mycket av skolundervisning styrs av universitetsexamina och de är av tradition ordnade i ämnen vilka avspeglas ned i skolsystemet. Eleverna tränas i en traditionell skola till att veta, inte till att känna och att bli kreativa.

Skolan styrs av ett veckomöte (op cit, s 16-22) där alla kan ta upp ämnen till diskussion och besluta om sociala aktiviteter, regler och konsekvenser för de som bryter regler. Både personal och alla elever (till och med de yngsta) har en röst vid omröstningar. Mötena styrs av en vald mötesordförande och beslut skrivs ned av en sekreterare. Motioner kan läggas fram av vem som helst och om vad som helst, t ex om fotboll skall vara tillåtet inomhus eller inte. Men de kan också handla om vilken tid som skall gälla för sänggående i skolans internat och när det skall vara tystnad. Motioner kan beröra för vilka rökning skall vara tillåtet och hur mobbning skall hanteras. Systemet fortsätter att fungera just för att eleverna själva vill ha det. Neill föreslog några gånger att avskaffa systemet inför mötet, men fick så starka protester mot sig att han aldrig mer skulle föreslå det. Neills slutsats är att han under femtio år ofta har förundrats över barnens känsla för rättvisa. Om någon får konsekvenser för att ha utsatt någon för mobbing och personen vid nästa möte anklagar offret för något, så kan mötet genomskåda att det är ett hämndförsök och tala om det för denne.

I utbildning är självstyre av mycket stor betydelse (op cit, s 23-31). Bra självstyre på en skola behöver elever som vuxit upp i systemet. Om elever är över femton när de kommer till skolan hjälper de inte självstyret eftersom de har för mycket förtryck i sig att befria sig ifrån. De förstår inte frihet på samma sätt som en som tillbringat åtta år i självstyret. Det finns ett återkommande problem på Summerhill som kan beskrivas som problemet med individen mot gemenskapen. Gemenskapen måste ibland skydda sig mot asociala och antisociala elever som inte klarar den kärlek och frihet som finns på skolan. Vid enstaka tillfällen har Neill skickat hem en elev för att de andra upplevde skolan som ett helvete på grund av denne elev. I självstyret visar eleverna en sund syn på det omgivande samhället. De vill inte att utomstående skall få anledningar till att kritisera skolan, så det finns regler för hur man skall uppföra sig utanför skolområdet, men färre regler om uppförande inne på området.

De som skall ge kontinuitet och garantera självstyrets fortlevnad är de erfarna lärarna och rektorn vid skolan. Den nuvarande rektorn på Summerhill och tillika A. S. Neills dotter, Zoë Neill Readhead (2006a, s 73 f) beskriver sin och de mer erfarna lärarnas roller som att hantera skoldemokratin. Detta kan behövas om styret håller på att bli obalanserat genom att veckomötet fattar beslut som troligen inte kommer att fungera.

Jämfört med andra samtida progressiva pedagoger skriver Neill (1972, s 264) att han inte fick mycket inspiration från Dewey för att utveckla sin pedagogik. Detta på grund av att Dewey stod med ena benet i "undervisningslägret" och inte tillhörde de pedagoger som brutit ned barriären mellan lärare och elev, även kallat lydnadsbarriären (op cit, s 163).

Eleverna från Summerhill har blivit både läkare, advokater och professorer (op cit, s 159 f). En blev ingenjör och uppfann en smärtfri nål för diabetiker, trots att han inte kunde läsa när han var sexton. Men det finns också exempel på möbelsnickare och keramiker. Det viktiga är inte vilka jobb eleverna får utan att de är ärliga och toleranta. En minoritet har misslyckats, men då skyller Neill inte på skolan utan på brist på kärlek från föräldrarna när barnet var litet. Ingen frihet i världen kan bota ett barn utan kärlek som liten men skolan kan förbättra dess tillstånd. Summerhillandan måste sjunka in djupt i eleverna och ibland gör den inte det. Neill avslutar med att betona att om alla före detta elever är lyckliga, vad spelar det då för roll vad de gör?

6 Operationaliseringar

Neills teori operationaliseras i denna uppsats med inspiration från vad Esaiasson m fl skriver i Metodpraktikan (2007, s 59 f och 156 ff). Valet av operationalisering baserar jag på att de valda indikatorerna "Lärande", "Mål", "Demokrati" och "Ledning" säger något avgörande om progressiv pedagogik i förhållande till traditionell pedagogik. Den traditionella är viktig att kontrastera mot eftersom det är ur en kritik av denna som den progressiva pedagogiken vuxit fram.

Jag menar att Neill framhäver att lärande i progressiv pedagogik skall vara frivilligt utan krav på prestation. Lärande i traditionell pedagogik är kopplat till närvarokrav samt bedömning och betygssättning. Målen med progressiv pedagogik är att eleverna skall bli lyckliga och känslösa samt sätta upp egna mål utan yttre påverkan. Mål i traditionell pedagogik är kunskapsmål definierade av en myndighet och utvärderade av en lärare.

Demokrati i den progressiva pedagogik Neill beskriver är att alla som verkar vid en skola har en röst att besluta om allt som rör dem på skolan. Demokrati i en traditionell pedagogik är att bli tillfrågad om sin åsikt utan att den behöver tas hänsyn till av andra på skolan. Progressivt ledarskap är enligt Neill att vara den som genom diskussioner och argument försöker få erfarenheter att tas till vara på skolan. Traditionellt ledarskap i en skola är att en lärare eller rektor tar in information, analyserar denna och fattar ett beslut som andra skall följa.

6.1 Lärande

Neill (1992, s 10) argumenterar för att lärandet främst skall vara kul och skapa personlighet och karaktär. Angående prov skriver Neill (ibid) att "We have no class examinations in the school, but sometimes I have set an exam for fun." Det Neill menar är att det inte finns obligatoriska prov som alla måste genomföra utan det är frivilligt att gå till de lektioner som lärarna genomför. Men de som vill lära sig ämnen och gå på lektioner för att få slutbetyg (min översättning av *exams*) så skall de ha möjligheten.

But we cannot refuse to teach children the required subjects. Obviously, as long as the exams are in existence, they are our master.

A. S. Neill (1992, s 11)

Neill utvecklar sitt resonemang till att endast de som vill gå vidare till universitetsstudier behöver genomföra examinationer. Tanken med detta är att inte tvinga någon elev att misslyckas och få dåligt självförtroende. Många utbildare tror att det inte spelar någon roll vad en elev lär sig bara eleven har *undervisats*. I en massproduktion av lärande kan läraren undervisa något och tro att undervisningen i sig själv är det mest betydelsefulla. Men det som händer är egentligen på en annan nivå. Ett barn lär sig med traditionell pedagogik att det är underlägset och måste vara beroende av hjälp av en lärare för att kunna lära sig.

Neill Readhead (2006b, s 153) skriver: "Learning is a lifelong skill and enjoyment if the delight in it hasn't been spoiled by too much pressure from the outside." Hon menar att livslångt lärande uppmuntras bäst om det sker utan påtryckningar. Det blir aldrig för sent att lära sig det man vill lära sig.

Med att operationalisera "Lärande" menar jag att läsa materialet för att finna om lärande kan sättas samman med att vara frivilligt och utan krav på prestation. När eleven vill lära sig för ett slutbetyg skall denne få möjlighet till det, men det måste vara elevens eget val, utan att läraren eller systemet påstår att andra val är sämre. Frågan till texten är mer specifikt *hur* lärande skall gå till?

6.2 Mål

Undervisningen har enligt Neill som mål att finna lycka och intresse för att en person skall vara så väl förberedd för livet som möjligt. Detta kontrasteras mot traditionella skolor som ensidigt fokuserar på akademisk intelligens och mindre på känslor. Om eleven lever ett lyckligt liv vad spelar det då för roll att de kanske inte har utvecklat sin fulla intellektuella potential (Neill 1972, s 160)?

I hold that the aim of life is to find happiness, which means to find interest. Education should be a preparation for life. (Neill 2006, s 21)

Intresse för lärande utvecklas efter att personen lekt färdigt. I traditionell undervisning blir elever lärda att veta men inte att känna och bli känslösamma (op cit, s 22). Neill Readhead (2006b, s 153) utvecklar tankarna kring varför vuxna inte kan bestämma vad som är viktigt för ett barn att lära sig: "How can anybody know what a child of 5 should be learning?" Hon resonerar genom att utmana det traditionella förgivettagandet att det är nödvändigt att lära sig läsa, skriva och räkna vid en viss ålder. Bara för att vuxna har inställningen att det är det mest basala att lära sig innebär det inte att vuxna har rätt att fatta beslut åt barn om det. Vuxna kan ge råd och förslag och när eleven vill lära sig kommer de att göra det snabbare än man kan förutse.

Jag tolkar Neills pedagogik som att det inte skall finnas några mål för undervisningen som går att jämföra mellan elever eller mot en definierad kunskap. Detta sägs i åtanke av att det är omöjligt att veta vad en person behöver kunna i livet. Detta gäller både så unga elever som femåringar och de elever som är i gymnasieålder. Eleverna bör istället utveckla självförtroende i beslutsfattande, att vara rättvisa, kreativa eller bara njuta av lek.

Med att operationalisera "Mål" för undervisningen menar jag att läsa materialet som att se om det finns argument för att eleverna skall vara lyckliga, finna intressen och utveckla förmågan att vara känslösamma. Det bör inte finnas några mål för undervisningen i sig förutom de mål eleven själv väljer. Om eleven väljer att studera för ett slutbetyg i ett ämne så skall det finnas mål, men det skall inte vara påtvingat att välja att göra detta. Frågan till texten blir *vad* lärandet skall nå fram till?

6.3 Demokrati

Med att operationalisera "Demokrati" menar jag den syn på veckomöten och självstyre (Neill 1992, s 16-31) som innebär att alla elever och personal har en röst att besluta om alla regler och påföljder som kan finnas vid skolan. För att få detta att fungera är det viktigt att ha levt länge i systemet och inte ha för mycket bagage med sig från sin gamla skola. Att leva med en praktisk demokrati sägs utveckla eleverna mer än annan undervisning.

To me this community living is infinitely more important in a child's education than all the textbooks in the world. [...] As education, self-government is of infinite value.
A. S. Neill (1992, s 23)

Neill ser demokratin på skolan som det som är kärnan i hela verksamheten. Att skolan är en internatskola gör att eleverna måste ta hänsyn till varandra hela tiden när de vistas på skolan och besluta om hur de skall leva ihop. Demokratin måste aktivt utövas av alla för att undvika att den avskaffas till förmån för diktatur eller anarki (op cit, s 30 f).

In fact, the school that has no self-government should not be called a progressive school – it is a compromise school.
A. S. Neill (1992, s 25)

Med operationaliseringen av demokrati läser jag texten i materialet med Neills syn på både demokratiska möten samt självstyre. Med detta menar jag att regler och efterlevnad av dessa samt påföljder kan beslutas av alla som berörs av dem. Har alla elever oavsett ålder tillsammans med personal möjlighet ha en röst vid möten och utforma regler för skolan tillsammans?

6.4 Ledning

För operationaliseringen av skolledningens roll på Summerhill väljer jag en beskrivning av Neill Redhead (2006a, s 73 f). Rektorns och de erfarna lärarnas roller är främst att se till att demokratin och självstyre på skolan skall kunna fortleva. Ibland kan veckomötet fatta beslut som inte är gynnsamma och som kan ge andra konsekvenser än de avsedda. I dessa fall så krävs det ledarskap på skolan i form av någon erfaren som mellan mötena kan resonera med eleverna så att de kanske ändrar sig. Om rektorns och lärarnas roll skriver hon:

Our role is to discuss, suggest, inform the community and try to keep the balance right. [...] If we make mistakes in the Meeting and fine somebody too severely or not severely enough or pass a law that simply isn't likely to work, then we can always put it right again later on.
Zoë Neill Redhead (2006a, s 74)

Rektorn också är den som känner av läget på skolan och analyserar förändring t ex varför närvaro vid veckomöten minskar eller om en känsla av att vara mindre framgångsrik om man inte går på lektioner sprider sig. Rektorn diskuterar med elever och personal, föreslår förändring och informerar skolan och försöker få balansen "rätt". Det vill säga att se till att gemenskapen och andan på skolan inte ändras allt för mycket under för lång tid.

I min operationalisering av "Ledning" läser jag texten som att rektorns skall vara den som med erfarenhet av skolans tidigare misstag och framgångar i skoldemokratin, värnar om att beslut skall vara vettiga och välinformerade. Om ett beslut riskerar att få orimliga konsekvenser skall rektorn diskutera med tillräckligt många elever så att ett nytt beslut kan fattas på nästa möte. Frågan till materialet blir om rektorn kan vara en garant för demokratin och skolans självstyre?

6.5 Reliabilitet

Enligt Bergström och Boréus (2005, s 36) är intersubjektiviteten god om en annan forskare får samma resultat med samma metod. Med intersubjektivitet menas att resultaten i en undersökning skall bli så gott som lika oavsett vem som utför undersökningen. Detta kan också kallas reliabilitet. Tydliga förklaringar av de ingående begreppen och operationaliseringarna är nödvändiga för detta. Studien hanterar reliabiliteten i de operationella indikatorerna genom att ta med citat och förklarande kontext till dessa. Vad som menas med att texten talar för respektive mot är en annan del av reliabiliteten. Här menar jag att tolkningen måste utgå ifrån en inre argumentation om att läsa texten dels som att den talar för och dels att den talar emot den operationella indikatorn och finna de bästa argumenten för att det ena, andra eller båda kan stämma.

6.6 Validitet

Esaiasson m fl (2007, s 59 f) anser att en bra operationalisering höjer validiteten i undersökningen. Med validitet menas att man mäter det man säger att man mäter. I denna uppsats menar jag att de operationella indikatorernas relevans för att beskriva progressiv pedagogik är avgörande för validiteten. Relevansen för "Lärande", "Mål", "Demokrati" och

”Ledning” beskrevs i kontrast mot traditionell pedagogik. Där framgår att det är ett annat synsätt som kommer fram. Om någon av dessa indikatorer inte varit med hade betydande delar av Neills progressiva pedagogik lämnats därhän och det hade påverkat textanalysen väsentligt. Operationaliseringen av teorin kallas även begreppsvaliditet (op cit, s 63 ff). Om begreppsvaliditeten och reliabiliteten är höga så har studien även hög resultatvaliditet.

7 Resultat

I denna framställning väljer jag att följa uppbyggnaden av operationaliseringen och redovisa hur de fyra indikatorerna tolkats ur texten. Citat och tolkningar av dessa följs åt.

7.1 Lärande

När det gäller ”Lärande” så läser jag texten och ser om det finns beskrivningar som talar om hur lärande skall gå till. Kan något tyda på att elever kan ges stor valfrihet att närvara vid lektioner? Ses lärande som en definierad process? Enligt Lgr 11 (s 4) beskrivs Grundläggande värden i läroplanen som:

[...] att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. (Lgr 11, s 4)

Om utbildningen skall främja alla elevers utveckling så borde kunskaperna och värdena inte vara bestämda eftersom en progressiv pedagog anser att det inte gynnar en elevs utveckling att få veta att denne inte nått de kunskaper som examineras. Progressivt lärande skall i sig inte ”utveckla” något mätbart. Därför talar detta mot en progressiv syn på lärande i undervisningen.

Om en lärare ser till varje elevs behov av undervisning kan man också läsa följande citat som att inte bara se *vad* som kan läras ut utan också *när*.

Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. (Lgr 11, s 5)

Om en elev inte har intresse för undervisningen och man vill främja en vilja till fortsatt lärande så bör man ta hänsyn till detta och lämna eleven ifred när denne inte är mottaglig för undervisning. Ett annat synsätt kan vara att göra en traditionell undervisningssituation intressantare för eleverna är att anpassa de uppgifter läraren ger till eleverna till varje enskild elevs nivå och försöka hitta en kontext som alla kan relatera till. Detta talar dock inte mot progressiv pedagogik. Jag menar att citatet talar för den syn på lärande som en progressiv pedagogik har.

Nästa påstående går att tolka som att det talar för en progressiv syn på lärande. ”Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta och utveckla kunskaper och värden.” (Lgr 11, s 6) Individen kan stimuleras främst av sitt eget intresse att välja vad denne skall lära sig. Genom intresset når man också *hur* ett progressivt lärande skall gå till, därför talar detta för en progressiv syn på lärande. Att ”stimuleras” är spontant och inget krav.

Följande mening exemplifierar en fundamental skillnad mellan progressiv pedagogik och Lgr 11. ”Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper.” (Lgr 11, s 7) Att skolan måste lära ut något anser en progressiv pedagog vara felaktigt. Därför talar alla måsten mot progressiv pedagogik om de är kopplade till mätbar kunskap. Eftersom pedagogerna blir styrda till att inkludera detta som ett obligatorium i hur skolan planerar sin undervisning motverkar det frivillighet i undervisningen.

Progressiva tankar utvecklas genom: ”Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet.” (Lgr 11, s 10) Här finns stöd för hur lärande skall gå till enligt operationaliseringen av lärande. Men direkt efter kommer en svårare passage att göra en progressiv tolkning av: ”Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärares ledning, såväl i helklass som enskilt.” Detta kan ses som att undervisning bara är ett erbjudande som kan avböjas av eleven. Men det kan också tolkas traditionellt med att undervisningen behöver ske på ett visst sätt med struktur och lärare i helklass. Uttalandet tolkas dock inte som att vara mot progressiv pedagogik.

Under kapitel 2.2 *Riktlinjer* (Lgr 11, s 11) skall läraren: ”ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.” Detta kan göras progressivt genom att lärandet tar hänsyn till elevens omedelbara intresse och exempelvis låter denne välja om den skall närvara vid lektionen eller inte.

Progressivt lärande går att återse (Lgr 11, s 11) i följande formuleringar där läraren skall: ”organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.” Här behöver eleven inte prestera några absoluta nivåer av kunskap utan bara utvecklas och stimuleras. Nästa mening är även den i linje med progressivt lärande. Eleven: ”upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt.” Om lärandet är självvalt och kan väljas bort känns det förmodligen som meningsfullt för eleven när denne är i en lärandesituation och en progressiv pedagog skulle säga att en elev alltid lär sig något även om de inte är på en lektion.

I ”Skolans mål” (Lgr 11, s 12) fortsätter progressiva tankar genom att varje elev: ”tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö.” Det personliga ansvaret ligger i likhet med progressiv syn på lärande genom att själv välja om och när eleven skall lära sig något.

En progressiv syn på lärande går även att se i (Lgr 11, s 12) att ”Läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan.” Här sammanfaller Lgr 11 starkt med att lärandet skall vara frivilligt. Lärandet skall enligt detta citat inte vara påtvingat och detaljstyrt av läraren.

I kapitel 2.7 *Bedömning och betyg* (op cit, s 15) finns Riktlinjer för att läraren ska: ”utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn.” Detta talar starkt emot en progressiv syn på lärande i undervisningen. Att genom kursplaner ställa krav på att eleven skall prestera och dessutom utvärdera detta utan att samtidigt ge utrymme för frivillighet ger att citatet inte stödjer progressiv pedagogik.

Vidare (ibid) skall läraren: ”vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper.” Att ta för givet att betyg skall sättas på elevens kunskaper

utifrån nationella krav talar mot progressivt tänkande i lärande eftersom det är kopplat till en förväntad prestation.

Sammanfattningsvis finns det flera formuleringar i läroplanen som talar för progressiv pedagogik i lärande. Dessa kretsar kring att eleven skall utifrån sina förutsättningar finna meningsfullhet och lust att lära samt ta eget ansvar för detta. De formuleringar som talar mot handlar om att eleven skall utveckla bestämda kunskaper som bedöms och betygssätts.

7.2 Mål

Med en progressiv syn på mål med undervisningen framhålls att eleverna skall bli lyckliga och känslösa. Detta gör de genom frihet att slippa påtvingade uppgifter. Med denna operationalisering vill jag läsa Lgr 11 utifrån frågan vad läroplanen säger om vad lärandet skall ha för mål?

Läroplanen inleder med att uppmana till att "[utbildningen] ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. (Lgr 11, s 4)" En livslång lust att lära utvecklas om man upplever lärande som lustfyllt och stimulerande. En progressiv pedagogik gör detta till mål för undervisningen.

Med citatet nedan beskriver läroplanen vad lärande skall syfta till:

[...] Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap. (Lgr 11, s 6)

Meningarna uttrycker en vilja att stimulera kreativitet, självförtroende och pröva egna idéer och talar mycket för att progressiva lärare skulle kunna arbeta med de meningarna som stöd för progressiva mål som att finna intressen och känna lycka. Initiativ och ansvar är i linje med dessa mål och detta leder troligen till att eleverna blir entreprenörer. Kanske för att de känner sig obekväma med att inordna sig i en hierarki och hellre blir egenföretagare?

Vidare kopplar läroplanen till att ge utrymme för att eleverna skall få utveckla en annan sida än den intellektuella vilket de skulle kunna i en progressiv skola. "[eleverna] ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. (Lgr 11, s 7) Att "uppleva känslor och stämningar" är att anse som progressivt då operationaliseringen av "Mål" innebär att utveckla förmågan att vara känslös.

I nästa citat blir läroplanen diffusare i sina syftningar:

I de övergripande målen anges de normer och värden samt de kunskaper som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar grundskolan. Målen anger inriktningen på skolans arbete. (Lgr 11, s 9)

I detta första stycke går det att tolka in en vagare formulering i form av ett "bör" istället för ett "ska" när det gäller de övergripande kunskaper som en elev kan ha när denne avslutar sin skolgång. Jag menar att detta talar mer för att skolan skall kunna arbeta mer mot målen i progressiv pedagogik än mot absoluta formuleringar om kunskap. "Bör" innebär att man kan

låta eleven åsidosätta det, men att man som pedagog uppmuntras till att inkludera det i sin undervisning.

Lgr 11 skriver följande om kunskaper:

Skolan ska ansvara för att eleverna inhämtar och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem. Dessa ger också en grund för fortsatt utbildning. (Lgr 11, s 10)

Här blir läroplanen allt mer bestämd i tonläget även om det finns ett tolkningsutrymme. En progressiv skola kan hämta stöd i denna formulering genom att säga att vad lärandet skall uppnå är just de kunskaper som individen själv bestämmer som nödvändiga. Genom detta kan en lust att lära sig mer vara en god grund för kommande utbildningar. Men om man väljer att se citatet som att skolan är ansvarig för att fördefinierade nödvändiga kunskaper skall läras ut till eleverna, talar det mot progressiv pedagogik. Jag väljer här att tolka välvilligt och ser citatet som stöd för progressiva mål med undervisningen. Att eleven själv väljer nödvändiga kunskaper ger en god grund för den fortsatta utbildning de själva vill ha.

I de mål som beskrivs (ibid) för de kunskaper som läroplanen ger uttryck för, beskrivs särskilt att skolan skall ansvara för att eleven: ”kan lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt,” och senare ”kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden,” I en progressiv pedagogik är dessa egenskaper som utvecklas under frihet. Enligt den Björklundska definitionen på kritiskt tänkande och kreativitet så kan detta också utvecklas i en traditionell skola. Jag menar att detta talar för möjligheter för en progressiv skola att nå de mål läroplanen föreskriver.

Det sista målet i kapitlet 2.2 (Lgr 11, s 11) är att eleven vid avslutad grundskola: ”kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.” En progressiv pedagog skulle säga att om eleven är helt skolad i att vara van vid att välja för att lära sig och nå sina egna mål, så kommer denne därför lättare kunna göra fortsatta val. Eleven kommer dessutom inte att vara bunden vid det och få negativa känslor av att välja om, utifall valet skulle visa sig vara opassande för eleven.

Nästa mening (ibid) gör gällande att läraren ska: ”stärka elevernas vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan,” Här kan progressiva tankar om mål för undervisningen läsas in genom att det inte bör finnas några andra mål för undervisningen än de som eleven sätter upp själv. Yttre påtvingade mål kan stjälpa elevens tillit om de är satta för högt och eleven inte når förväntningarna.

Däremot är de flesta andra mål i kapitlet 2.2 (Lgr 11, s 10 f) beskrivna som mätbara kunskaper så som: ”[eleven kan efter grundskolan] använda det svenska språket i tal och skrift på ett rikt och nyanserat sätt,” Detta talar starkt emot progressiva pedagogiska mål genom att det är något som varje elev skall kunna oavsett om denne vill det eller inte. De enligt mig mätbara målen berör språk, matematik, naturvetenskap, samhällsvetenskap, humaniora och estetiska ämnen samt mänskliga rättigheter, miljö, livsstil och teknik.

Resultaten vad avser mål med undervisningen tyder på att det finns mycket stöd för progressiv pedagogik i de analyserade formuleringarna. De behandlar att eleven bland annat skall kunna uppleva känslor, lösa problem och ha ett kritiskt tänkande. Mot progressiv pedagogik talar att flera av läroplansmålen beskriver mätbart definierade kunskaper i

klassiska skolämnen, vilka eleven skall ha efter skolgången. Det finns inget beskrivet utrymme att göra dessa frivilliga.

7.3 Demokrati

Att ha progressiv demokrati som en del av analysinstrumentet innebär att se om alla på skolan kan fatta beslut tillsammans och styra skolan gemensamt. Kapitel 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande* inleder med en progressiv syn på demokrati.

De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever. Elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Informationen och formerna för elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen.
(Lgr 11, s 12)

Enligt Lgr 11 skall alla elever, även de yngsta, vara delaktiga i skoldemokratin och ges inflytande och stimuleras att ta aktiv del i denna. Däremot kan formuleringen ”formerna för elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad” motsäga den progressiva tanken med demokratisk likhet inför olika ålder. Men ordet ”anpassning” är ju inget direkt tvingande viss åtgärd utan kan tolkas välvilligt. Den avslutande meningen om elevinitiativ är väl i linje med progressiv skoldemokrati. Citatet talar väl om att en skola skall kunna ha en självstyrande demokrati.

Ett av läroplanens uttryckta mål för elevansvar är att eleverna: ”successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan, och har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former.” (ibid) Citatet ligger nära en progressiv syn på demokrati genom att en demokratisk skola behöver elever som levt länge med självstyret för att vara erfarna nog att se till kollektivets bästa och inte bara sitt eget. De utövar därför successivt större inflytande genom sin erfarenhet och förmåga att argumentera.

Lgr 11 (ibid) fortsätter med riktlinjer som beskriver att ”Alla som arbetar i skolan ska främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön.” Detta kan ses som de vuxnas ansvar att stödja eleverna i deras utveckling i demokratin på skolan. Genom självstyre på en skola anser jag att denna riktlinje talar för en progressiv syn på demokrati. Alla skall se till att eleverna kan hantera sociala problem som mobbning och kulturella evenemang för gemenskap som avslutningar.

Kapitel 2.3 avslutas (ibid) med att läraren ska: ”förbereda eleverna för delaktighet och medansvar och för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle.” En progressiv syn på skoldemokrati förbereder eleverna för detta genom att de levt med demokratin hela tiden genom veckomöten där alla har kunnat vara delaktiga, haft ansvar och kunnat bli medveten om konsekvenserna av att vara passiv och inte bry sig.

Lgr 11 ger uttryck för att en progressiv pedagogik kan finna stöd för elevdemokrati och självstyre i läroplanen. Det finns ingen formulering som direkt talar emot detta.

7.4 Ledning

Indikatorn ledning innebär att en progressiv rektor skall i sitt ledarskap vara en kommunicerande, diskuterande, erfaren person. Genom att ge goda argument inför omröstningar i skoldemokratien är denne garanterad för att självstyret och demokratien skall leva vidare.

Kapitel 2.8 *Rektorns ansvar* skriver Lgr 11 (Lgr 11, s 15) att ”i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen.” Här beskrivs rektorns roll som att den inriktas på de mål som finns med undervisningen. Det går inte att utläsa om det är de nationella målen i läroplanen eller målen i kursplanerna som avses. Vissa av de nationella målen i läroplanen t ex i kapitel 2.3 Elevernas ansvar och inflytande (op cit, s 12) är progressiva medan andra mål i kapitel 2.2 Kunskaper (op cit, s 10) inte är det då de definierar vilka kunskaper som eleven skall ha. Målen i kursplanerna i läroplanens kapitel 3 är skrivna sist i ämnets syftesdel och innebär då en fast definition av vad för kunskaper en elev skall utveckla. Jag tolkar läroplanens formulering som att de nationella målen innebär att de kan vara icke-progressiva och därför talar citatet mot progressiv ledning av en skola.

Men en progressiv syn på rektors roll går att se (Lgr 11, s 15) i att rektorn har ansvar för att: ”skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas,” Här kan rektorn ta sitt progressiva ansvar som garanterad för demokrati och självstyre för både elever och personal. I följande mening ansvara för att: ”i undervisningen i olika ämnen integrera ämnesövergripande kunskapsområden,” går att se som ett icke-progressivt inslag i undervisningen där elevens lärande skall styras till ett visst innehåll utan hänsyn till intresset hos eleverna.

En skolledare kan basera en progressiv pedagogisk ledning genom att stödja sig på att Lgr 11 säger att denne skall utveckla ett aktivt elevinflytande. Det som talar emot är att rektor måste inrikta sitt arbete mot alla nationella mål även de icke-progressiva, vilket inte möjliggör progressiva synsätt på demokrati, mål och lärande.

8 Slutsatser

Resultaten sammanfattas som slutsatser. Jag inleder sammanställningen med att redogöra för de kriterier man kan använda sig av för att dra slutsatser och resonera mig fram till den modell jag använder. Därefter beskrivs slutsatser enligt de operationaliseringar som gjorts.

8.1 Hur dras slutsatserna?

I uppsatsen kommer resultaten att vara svåra att tolka utan tydliga kriterier för slutsatsdragning (Esaiasson m fl 2007, s 254). I följande argumentation utgår jag ifrån fem möjliga fall av slutsatser. Dessa är att (1) formuleringarna ger fullt stöd för progressiv pedagogik, att (2) det saknas stöd eftersom inget nämns, att (3) läroplanen talar helt emot samt (4) att den är delvis för eller (5) delvis emot.

Jag menar att om det funnits helt entydiga argument för att utläsa samtliga operationaliseringar av progressiv pedagogik i materialet Lgr 11 hade så hade slutsatsen blivit att en progressiv skola kan finna stöd för att använda denna pedagogik.

Om analysen gett entydigt att inga argument för operationaliseringarna stod att finna hade slutsatsen blivit att en skola kan använda sig av progressiv pedagogik även om den inte har direkt uttalat stöd för det.

I det fall då läroplanen formulerats så att den talar entydigt mot progressiv pedagogik så som den operationaliserats kan en skola inte utbilda enligt denna.

Men utifall att det finns ett antal argument både för och mot måste andra kriterier användas. Det går inte att göra en kvantitativ bedömning av hur många argument som talar för och hur många som talar emot och därur dra en entydig slutsats. De olika argumenten måste ställas i förhållande till varandra och till kontexten i undervisningen som helhet. Det räcker inte heller med att t ex finna ett argument för progressiv pedagogik för att slutsatsen skall säga att Lgr 11 är delvis positiv. Argumentationen måste sättas i samband med de motsatta uttalandena.

I det fall där analysen av Lgr 11 delvis uttalar sig för att en skola och där verkande lärare kan använda sig av progressiv pedagogik, så kan skolan givetvis använda sig av vissa delar. Men enligt Neill (1992, s 25) så måste en progressiv skola ha självstyre för att låta eleverna vara helt fria. Om det finns en bestämmande chef, även om denna är välvillig, så finns det inte heller frihet. Det blir då inte en progressiv skola utan en kompromisskola. Därför är det inte möjligt att se en slutsats där läroplanen bara delvis stödjer en progressiv skola. Om resultaten tyder på att det finns delar av Lgr 11 som motsäger grundläggande delar av progressiv pedagogik kommer slutsatsen att bli att läroplanen går emot användandet av denna.

8.2 Slutsatser

Analysen av Lgr 11 ger att det finns delar som talar både för och mot att progressiv pedagogik skall gå att använda av pedagoger vid en progressiv skola. Argumenten för är formulerade som att en progressiv syn på lärande går att se i att skolan skall stimulera elevernas "kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem" (Lgr 11, s 6). Eleverna skall också "ta initiativ och ansvar" (ibid), vilket de i en traditionell skola har svårt att utveckla med styrda hierarkiska roller som lärare och elev.

Ett av de mer progressiva citaten för hur lärande och mål skall vara är: "Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet." (Lgr 11, s 10). Här går det tydligt att se att lärande skall vara lustfyllt och drivet av nyfikenhet, inte av mål.

Progressiv skoldemokrati går att se i Lgr 11 (s 12): "Elever ska ges inflytande över utbildningen." Hur inflytandet skall se ut går inte att uttyda men det finns utrymme för ett veckomöte för alla där beslut om skolan går att ta.

En skolledning kan agera progressivt enligt: "skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas," (op cit, s 15). Man kan se detta som ett argument för att verka resonande med eleverna så att ett balanserat självstyre inrättas i demokratin.

Argumenten mot att kunna använda en progressiv pedagogik i en skola som följer Lgr 11 är centrerade kring att det finns ”skall” formuleringar för vilka kunskaper en elev skall ha. De flesta mål som uttrycks i kapitlet 2.2 *Kunskaper* (op cit, s 10 f) beskrivs som kunskaper som går att definiera och utvärdera så som: ”[eleven] kan använda det svenska språket i tal och skrift på ett rikt och nyanserat sätt.” Detta talar starkt emot progressiv pedagogik genom att det anger något som varje elev måste kunna.

Icke-progressiva kunskapsdefinitioner går att se vidare i kapitel 2.7 *Bedömning och betyg* (op cit, s 15) genom att läraren skall: ”utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling” och ”vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven”. Jag menar att denna tydliga argumentation för att kunskap skall definieras på förhand i kursplaner och ses som krav som skall utvärderas och betygsättas är det starkaste argumentet mot att en skola skall kunna använda sig av progressiv pedagogik.

Ett ytterligare argument är i kapitel 2.8 *Rektorns ansvar* (ibid) att ”i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen.” De nationella målen skall uppnås i sin helhet och det ges inget utrymme för förhandling. De mål som berör kunskaper och kursplaner har formuleringar som innebär en syn på att kunskaper skall uppnås oavsett om eleven vill eller inte, därför talar detta mot progressiv pedagogik.

Sammanfattningsvis ger Lgr 11 och de operationaliseringar av progressiv pedagogik som gjorts att slutsatsen är att det går att finna argument både för och mot progressiv pedagogik. Men det som talar starkast emot att det skulle gå att driva en progressiv skola är fasta definitioner av kunskapsmål, obligatoriska bedömningar av dessa och betygssättning av eleverna. SEBOR skulle inte kunna genomföra sin undervisning om de hade en läroplan som motsvarar Lgr 11 eftersom de inte kan bortse från att kunskap måste vara målstyrd, utvärderas och ge eleven ämnesbetyg.

9 Diskussion

Slutsatserna är giltiga i det fall att man ser den progressiva pedagogiken som omfattande all verksamhet på en skola. Om man analyserade en enskild pedagog inom skolan skulle denna kunna använda sig av progressiv pedagogik när denne har ansvar för elevernas tid men troligen behöver denne ha stöd från ledning och kollegor för att inte bli omplacerad och kanske uppsagd på grund av att inte sköta sitt jobb. Eleverna skulle då själva få välja om de kom på lektionerna, utan att rapporteras som frånvarande om de uteblev. Eleverna skulle själva få välja vad de skulle göra på lektionerna och lärarens roll blir att stötta dem i deras valda aktivitet. Beslut som rör lektionerna skulle fattas av de närvarande och vara obligatoriska att följa för alla som följer lärarens lektioner. Jag tror inte att en avgränsad progressiv pedagogik skulle leda till att eleverna skulle känna så stor glädje över friheten att den skulle förändra hela deras personlighet vilket är det långsiktiga målet med Neills tankar.

Jag menar att progressiva skolor har en roll att fylla som ett komplement till den traditionella. Alla elever kommer inte att passa i en progressiv skola, lika lite som att alla passar i en traditionell skola. För att hantera ett postindustriellt samhälle och utbilda elever för att kunna hantera en framtid som ligger mer än 20 år efter att de påbörjat sin utbildning är det helt

nödvändigt att kunskaperna kan hantera förändring. Men framförallt behövs en vilja att lära sig det man själv definierar att man behöver i ett livslångt lärande.

Om utbildningssystemet fortsätter traditionellt kommer samhället säkert att överleva, men frågan är hur motståndskraftigt mot förändring det är? Om systemet lär ut på en metanivå att framtidens frågeställningar finns färdiga skapade av någon annan och att det dessutom finns färdiga svar så antar jag att sårbarheten ökar. Många frågeställningar inom hållbar utveckling är inte ens ställda än och för att hantera dem borde nog samarbete och demokratiska metoder vara en god grund för detta.

De demokratiska metoder elever nu lär sig teoretiskt och utför i vissa representativa funktioner inom skolan är enligt min åsikt inte tillräckliga. Det finns sällan exempel på en situation där alla som berörs av ett beslut fattar beslutet gemensamt. Att komplettera beslutsfattande med inkluderande demokratiska metoder menar jag är avgörande för att kunna hantera många frågeställningar på ett bättre sätt. Om de beslutande kan ignorera de som drabbas av ett beslut så är det lättare att fatta ett för flertalet sämre beslut.

Min prognos om Lgr 11 och fritänkande skolor likt SEBOR är dystert. I läroplanen finns inte det förhandlingsutrymme om kunskapsmålen som behövs för att uppnå frihet i undervisningen och lärandet. Skoldemokrati kan utvecklas med inspiration från progressiva skolor eftersom inget talar mot att begränsa elevinflytande, bara anpassa det. Fler skolor skulle kunna fatta beslut i större grupper än klass och visa elever att det går att ha en levande demokrati på andra sätt än genom representativ demokrati.

Waldorfskolor kan komma att få en annan roll genom att den nya skollagen kan komma att tillämpas annorlunda för dem än tidigare genom obligatoriska nationella prov i årskurs 3. Hur detta kommer att praktiskt se ut och om de kan få igenom undantag ifrån skollagen genom en särskild förordning återstår att se.

Den intressanta debatten om en likvärdig utbildning är samma sak som Björklundska likvärdiga kunskaper eller en friskolas likvärdiga pedagogik lär fortsätta. Mitt bidrag har varit att visa på att den kommande läroplanen mer påverkats av den skolpolitik som gynnar lika kunskaper snarare än lika möjligheter till en individanpassad utbildning genom friskolor. Jag menar att för att kunna hantera en osäker framtid där de stora frågorna ännu inte formulerats behöver vi också ha medborgare som lärt sig tänka kreativt och se många möjliga lösningar.

10 Referenser

10.1 Tryckta källor

Bergström, G., & Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Broady, D. (1981/1998). *Den dolda läroplanen*. Stockholm: Krut - Kritisk utbildningstidsskrift

Dewey, J. (1916/1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik.

Friskolornas riksförbund (2005) *Fakta om friskolor* Stockholm: Friskolornas riksförbund

- Lpo 94 (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Fritzes.
- Lindensjö, B. & Lundgren, U. P. (2000). *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Stockholm: HLS förlag
- Neill, A. S. (1972). *Neill! Neill! Orange Peel! – A Personal View of 90 Years by the Founder of Summerhill School*. New York: Hart Publishing company
- Neill, A. S. (1992). *Summerhill School – A New View of Childhood*. New York: St. Martin's Griffin.
- Neill, A. S. (2006). Summerhill School. I Vaughan, M. (Red.) *Summerhill and A. S. Neill* Maidenhead: Open University Press
- Neill Readhead, Z. (2006a). Summerhill today. I Vaughan, M. (Red.) *Summerhill and A. S. Neill* Maidenhead: Open University Press
- Neill Readhead, Z. (2006b). Questions and answers about Summerhill. I Vaughan, M. (Red.) *Summerhill and A. S. Neill* Maidenhead: Open University Press
- Nordin, A (2010). Från bildning till kvalitet? Om diskursiva förskjutningar i svenskt läroplansarbete. *Pedagogisk Forskning i Sverige* årg 15(1), s 1–17
- Skolverket (2005). *Skolverkets lägesbedömning 2005*. Rapport nr 264. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1992:94. *Skola för bildning*. Läroplanskommitten. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2002:121. *Skollag för kvalitet och likvärdighet* Utbildningsdepartementet, 1999 års skollags kommitté Stockholm: Fritzes
- SOU 2007:28. *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan*. Utredningen om mål och uppföljning i grundskolan. Stockholm: Fritzes.
- Vaughan M. (Red.) (2006). *Summerhill and A. S. Neill* Maidenhead: Open University Press

10.2 Dagstidningar

- Dödsstöt mot Waldorfpedagogiken (2007) [Elektronisk] *Svenska Dagbladet* 26 mars Tillgänglig: Mediearkivet [2010-12-12]
- Friskola med disciplin. (2006) [Elektronisk] *Borlänge Tidning* 6 apr Tillgänglig: Mediearkivet [2010-11-15]
- Ny pedagogik på ny skola. (2006) [Elektronisk] *Borlänge Tidning* 2 feb Tillgänglig: Mediearkivet [2010-11-15]
- Rektorn tillbakavisar all kritik. (2007) [Elektronisk] *Borlänge Tidning* 18 aug Tillgänglig: Mediearkivet [2010-11-09]
- Rektorn överraskad över oron. (2006) [Elektronisk] *Borlänge Tidning* 23 dec Tillgänglig: Mediearkivet [2010-11-15]
- Vi vill att staten återtar ansvaret för skolväsendet (2009) [Elektronisk] *Dagens nyheter* 20 oktober Tillgänglig: Mediearkivet [2010-12-12]

10.3 Webmaterial

- Den nya skolan (2010) [Elektronisk] *Uppdrag granskning* 15 september. Tillgänglig: http://svtplay.se/v/2148365/uppdrag_granskning/del_3_av_16_den_nya_skolan?sb.p103536_3.f.-1 [2010-12-12]
- Folkpartiet (2009). *Dags att sikta ännu högre* *Utbildningspolitiskt program* Antaget vid Folkpartiet liberalernas landsmöte 2009. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.folkpartiet.se/ImageVault/Images/id_7281/scope_0/ImageVaultHandler.aspx [2010-12-18]

Folkpartiet (2010). *Friskolor* Folkpartiets hemsida [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.folkpartiet.se/Var-politik/Snabba-fakta/Friskolor/> [2010-12-18]

Jan Björklund presenterar ny läroplan (2010) [Elektronisk] *Utbildningsdepartementet Webutsändning* 11 oktober Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/13464/a/153339> [2010-12-12]

Kvällens ”Uppdrag granskning” om friskolor (2010) [Elektronisk] Folkpartiets hemsida 15 september Tillgänglig: <http://www.folkpartiet.se/Var-politik/Nyhetsarkiv/kvallens-uppdrag-granskning-om-friskolor/> [2010-12-12]

Lgr 11 (2010). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet kapitel 1 och 2* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/sb/d/4166> [2010-12-06]

Robinson, K. (2006). *Ken Robinson says schools kill creativity* [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.ted.com/index.php/talks/lang/eng/ken_robinson_says_schools_kill_creativity.html [2010-12-05]

Robinson, K. (2010a) *Sir Ken Robinson: Bring on the learning revolution!* [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.ted.com/index.php/talks/lang/eng/sir_ken_robinson_bring_on_the_revolution.html [2010-12-05]

Robinson, K. (2010b) *RSA Animate - Changing Education Paradigms* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.youtube.com/watch?v=zDZFcDGpL4U> [2010-12-05]

SFS 1985:1100 *Skollagen* [Elektronisk] Utbildningsdepartementet Tillgänglig: <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100#K9> [2010-12-18]

Skolsegregation ett av våra allvarligaste problem (2010) [Elektronisk] *Aktuellt* 18 november Tillgänglig: <http://playrapport.se/#/video/2239426> [2010-12-12]

Skolverket (2004) *Läroplaner och kursplaner som styrinstrument* [Elektronisk] Intern rapport Dnr: 2003:1767 Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1450> [2010-12-07]

Skolverket (2005) [Elektronisk] *Skolor som alla andra? Med fristående skolor i systemet 1991–2004* Skolverkets rapport nr 271 Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1537> [2010-12-11]

Skolverket (2007) *Återkallande av godkännande och rätten till bidrag för utbildningen vid den fristående grundskolan SEBOR i Borlänge* [Elektronisk] Beslut 2007-08-24 Dnr 54-2006:2796 Tillgänglig: <http://siris.skolverket.se> [2010-11-09]

Skolverket (2010) [Elektronisk] *Databas för jämförelsetal* <http://www.jmftal.artisan.se/> [2010-12-11]

Utfrågningen: Folkpartiet (2010) [Elektronisk] *Valet 2010* 29 augusti Tillgänglig: http://svtplay.se/v/2124397/valet_2010/utfragningen_folkpartiet [2010-12-12]

Vi inför yrkeslegitimation för alla Sveriges lärare 2012 (2010) [Elektronisk] *Utbildningsdepartementet* 12 april Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/12497/a/143565> [2010-12-12]

Waldorfskolofederationen och Waldorfförskolornas Samråd (2007). *En väg till frihet Målbeskrivning för waldorfförskolor och waldorfskolans läroplan* [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.waldorf.se/pdf/en_vag.pdf [2010-12-18]